

Tyge Krogh: Svar på tiltale

Pastor Lind fra Esbjerg har kommenteret min bog »Staten og de besiddelsesløse på landet 1500–1800« i *Fortid og Nutid* 1989:3. Han anfører indledningsvis, at han er en uskyldig lægmand såvel på historieforskningens som marxismens område. Dette hindrer ham dog ikke i at fremføre en ganske hårdtslående og vidtrækkende kritik: Jeg er forblændet af den marxistiske teori og derfor ude af stand til at forklare den faktisk forekommende lovgivning, min hypotese reddes kun, fordi jeg hindrer kilderne i at komme til orde, og han konkluderer, at jeg udnytter historien i den ideologiske prædikens tjeneste.

Det er hårde beskyldninger, som er vanskelige blot at vende den anden kind til med den faglige ære behold. Jeg må da også indrømme, at jeg synes pastor Lind læser min bog 'som Fanden læser bibelen', og en del af hans kritik er det vanskeligt at svare andet på end at henvise til hans af ham selv indrømmede manglende kendskab til de spørgsmål, som diskuteres.

Kritikken falder i to dele. Først bestræber pastor Lind sig på at vise, at mine teoretiske overvejelser er luftkasteller uden sammenhæng med den historiske virkelighed: Forestillingen om en udbytningspolitik over for de besiddelsesløse er en ligning mellem to ubekendte, og mit statsbegreb er endnu en hypotetisk størrelse. Til denne meget polemiske kritik vil jeg blot kort svare følgende: 1. Jeg definerer ikke blot 'feudalsamfundet' som et udbyttersamfund. Jeg interesserer mig for udbytningsens struktur, som ændrer sig fra det feudale til det kapitalistiske samfund med af-

gørende følger for den økonomiske dynamik. 2. Begrebet de besiddelsesløse er ikke uklart defineret. Det defineres som det lag i samfundet, der ikke besad eller havde brugsretten til produktionsmidler, der var tilstrækkelige til livets opretholdelse. Derimod er laget sværere at identificere empirisk. Der er dog næppe seriøse faghistorikere, der vil benægte, at et lag af besiddelsesløse efter den ovennævnte definition vokser frem i perioden. 3. Min antagelse, at staten varetager interesserne hos dem, som besidder den økonomiske og politiske magt, er naturligvis forenklet, hvad jeg også gør opmærksom på, men at den skulle være direkte forkert, er en så usædvanlig påstand inden for samfunds- og historievidenskaben, at den kræver mere end en henvisning til Danske Lov's fortale for at blive taget seriøst.

For det andet mener han, at mine konklusioner mht. statens fattigpolitik kun opnås i kraft af et misvisende referat af lovmaterialet. Jeg skriver, at hovedmotivet til den statslige intervention i forsorgssystemet i den beskrevne periode var at hindre arbejdsføres tiggeri. Dette skete først ved at forbyde dette og efterhånden gennem en stigende regulering af almissegivning og fattigvæsenet.

Pastor Linds kritik går på to ting. *Dels* mener han, at det er fuldt moralsk legitimt at hindre de arbejdsføre i at tigge. Han finder, at det er en forudsætning for at realisere enhver social foranstaltning, at den forbeholdes de nødlidende, der virkelig har brug for den. Hertil kan jeg kun sige, at hvis pastor Lind finder offentlig kagstrygning, æresfortabelse, forvisning og tidsbestemte arbejdsstraffe moralsk legitimt til at bekæmpe arbejdsløse, er jeg meget uenig, men disse vores forskellige holdninger anfægter ikke min konklusion.

Dels mener han vistnok (det står ikke helt

klart), at det ikke er hindringen af de arbejdsføres tiggeri, men de fattiges reelle behov, der er i centrum for den statslige intervention i fattigpolitikken. Til at vise dette vælger han ud af den omfattende statslige indgriben i den sociale forsorg to centrale love fra 1587 og 1708 ud til nærmere analyse. Hans argumentation går på, at der i disse love er en række paragraffer, i 1708-forordningen endda et flertal af paragraffer, som beskriver, hvordan forsørgelsen af de fattige skal foregå. Det er derfor ukorrekt kun at referere de paragraffer, som vedrører den 'negative' side af sagen.

Hertil er for det første at sige, at pastor Lind selv er særdeles selektiv, når han skal beskrive argumenterne for min påstand. Mit projekt er at beskrive hovedlinierne i statens samlede politik over for de besiddelsesløse i en periode på 300 år. I argumentationen spiller den sociale og økonomiske baggrund såvel som sammenhængen mellem de forskellige politikområder en betydelig rolle. Dette overses fuldstændig i kommentaren. Desuden indgår de to love, pastor Lind har trukket frem, i et lovgivningsforløb. Således er det oplysende for forståelsen af 1587-recessen, at den følger efter adskillige lovgivninger i det foregående halve århundrede, som alle udelukkende forordner straffe for arbejdsføres tiggeri og bestemmelser til at hindre dette. Ligeledes er det af betydning for forståelsen af 1708-forordningen, at den byge af reskripter, der udsendes i 1730'erne, hvor forordningen søgtes gennemført, for en meget stor del vedrørte de arbejdsføre tiggeres behandling.

For det andet anfører jeg jo selv, at det karakteristiske ved begge love er en grundigere regulering af tiggeriet og almissegivningen. Det, jeg siger, er, at *årsagen* til, at staten går ind i disse reguleringer, er ønsket om at bekæmpe de omstørfende arbejdsføre.

Jeg ser altså ikke mine konklusioner røkket ved den fremførte kritik. Derimod kunne kritikken tyde på, at begrænsningerne i konklusionernes rækkevidde mht. fattigforsorgen måske ikke er tilstrækkelig tydeligt trukket op. I analysen af *hoved*motiverne til den *statslige indgriben* er der mange sider af det, jeg kalder den sociale reproduktion, jeg ikke forholder mig til. Det er som indledning til behandlingen af tiggeri- og fattigvæsen Lovgivningen (s. 51–52) understreget, at den statslige lovgivning må ses som bestræbelser på at ændre i en allerede eksisterende social reproduktion, hvori fattigforsorgen indgår.

Det, jeg derimod ikke udtaler mig om, er de motiver, der i almindelighed driver forsorgen. Jeg mener ikke, at den lovgivningsanalyse, der ligger til grund for bogen, kan berettige til konklusioner på dette område. Sagen er, at det ikke er fattigforsorgen som sådan, der har lovgivernes interesse, men derimod grænserne for denne forsorg. Når fattiglovene af 1587, 1708 og 1803 går ind i en nærmere regulering af forsorgen, er det ud fra en interesse for at begrænse antallet af de *omvandrede* personer, der er berettigede til at tigge, for derigennem des effektivere at kunne bekæmpe de omvandrede arbejdsføres tiggeri.

Hermed siger jeg ikke, at lovgiverne var ligeglade med fattigforsorgen i øvrigt. Lovgivningsmagten anerkendte som resten af samfundet forsorgens berettigelse, men man fandt ikke, at det tilkom lovgivningen at fastsætte omfanget af de gaver, der skulle ydes. Dette hang antagelig både sammen med den centrale betydning den individuelle barmhjertighed antoges at have for sjælens frelse og med en uvilje mod at give gruppen af fattige uarbejdsdygtige som sådan rettigheder.

Hele problemstillingen om motiverne til fattigforsorgen er i øvrigt både kompliceret og meget interessant med det stadige samspil mellem humanitære motiver og så givernes egeninteresser. Det er et spørgsmål, jeg gerne ved lejlighed vil arbejde videre med.